V

Bob

BOSHQARUVNING ALOHIDA TASHKILIY-MOLIYAVIY VOSITALARI

5.1. Tarmoqlararo hamkorlik va tarmoq shakli

5.2. Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish va ijtimoiy buyurtma

5.3. Axborot tizimlari va resurslari

“Tartib bor joyda baraka bor”

XALQ MAQOLI

Mazkur bo‘lim qo‘shimcha ta’lim tizimini samarali boshqarish uchun qo‘llaniladigan tashkiliy mexanizmlar, moliyalashtirish modellari, raqamli boshqaruv vositalari hamda axborot platformalari haqida ma’lumot beradi:

- tarmoqlararo hamkorlik va tarmoq shakli;
- shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish va ijtimoiy buyurtma; axborot tizimlari va resurslari.

Bu instrumentlar qo‘shimcha ta’lim sifatini oshirish, bolalar uchun teng imkoniyat yaratish, hududlararo hamkorlikni rivojlantirish va resurslardan samarali foydalanish uchun xizmat qiladi.

5.1. Tarmoqlararo hamkorlik va tarmoq shakli

Ta’lim dasturlarini tarmoq shaklida amalga oshirish bir nechta ta’lim tashkilotlari hamkorligi asosida o‘quv dasturlarini o‘zlashtirish imkonini beradi. Ushbu jarayonda bir nechta ta’lim tashkilotlari, boshqa tashkilotlar hamda xorijiy tashkilotlarning resurslaridan foydalaniladi. Tarmoq shaklining asosiy maqsadi ta’lim sifati va samaradorligini oshirishdan iborat bo‘lib, bu turli tashkilotlarning innovatsion tajribasidan foydalanish, kadrlar, moddiy-texnik, axborot va metodik resurslarni birlashtirish orqali amalga oshiriladi.

Tarmoq shaklidagi dasturlar quyidagilarga xizmat qiladi:

1. Ta’lim sifatini oshirishga yo‘naltirilgan bo‘lib, yetakchi tashkilotlar, jumladan real sektorning ilg‘or tajribalarini jamlash imkonini beradi.
2. Ta’lim oluvchilarning shaxsiy sifatlari va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi hamda zamonaviy ta’lim muhitining imkoniyatlarini ochib beradi.
3. Ta’lim tashkilotlari o‘rtasida ilg‘or ta’lim tajribasi almashinuvini faollashtiradi.
4. Pedagog kadrlarning kasbiy-pedagogik mahoratini oshirish hamda zamonaviy moddiy-texnik bazadan samarali foydalanish uchun zarur sharoitlarni yaratadi.

Muhim

Tarmoq hamkorligi — gorizontal va vertikal aloqalar tizimi bo‘lib, sifatli ta’limga ochiq kirishni ta’minlaydi, ta’limning variativligini kengaytiradi, zamonaviy moddiy-texnik bazadan samarali foydalanish imkonini yaratadi hamda professional hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tarmoq hamkorlik modelini tayyorlash va amalga oshirish algoritmi

1. Tarmoq hamkorligi orqali amalga oshiriladigan ta’lim dasturlari va loyihalarning shakli hamda mazmunini aniqlash.
2. Belgilangan maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun tashkilotdagi resurs ta’minotining yetarliligini tahlil qilish, resurslar xaritasini tuzish, kamchilik va ehtiyojlarni aniqlash.
3. Hudud (tuman yoki viloyat) darajasida tegishli yo‘nalish bo‘yicha mavjud tashkilotlar va resurslarni o‘rganish, tahlil qilish va monitoring o‘tkazish.
4. Tahlil natijalarini hisobga olgan holda tarmoq hamkorlik asosida ta’lim dasturlari va loyihalarni amalga oshirish rejasini ishlab chiqish.

5. Hamkor tashkilotlarni tanlash va ularning ishtirokida tanlangan model(lar)ni amalga oshirish bo‘yicha qo‘shma rejalarni muvofiqlashtirish.

5.2. Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish va ijtimoiy buyurtma

Qo‘shimcha ta’limni shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish tizimi har bir bolaning qo‘shimcha ta’lim xizmatlaridan foydalanish huquqini ta’minlash, ta’lim tashkilotlari o‘rtasida sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish hamda davlat mablag‘laridan samarali foydalanishga qaratilgan tashkiliy-moliyaviy mexanizm hisoblanadi.

Mazkur tizim doirasida davlat tomonidan ajratiladigan mablag‘lar bevosita ta’lim tashkilotiga emas, balki ta’lim oluvchiga biriktiriladi. Ota-ona yoki qonuniy vakil davlat, nodavlat va xususiy qo‘shimcha ta’lim tashkilotlari tomonidan taklif etilayotgan dasturlar orasidan erkin tanlov qilish huquqiga ega bo‘ladi.

Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish tizimi quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- bolalarning qiziqishlari, ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos dasturlarni tanlash;
- qo‘shimcha ta’lim xizmatlarining sifati va raqobatbardoshligini oshirish;
- davlat va nodavlat sektorning teng ishtirokini ta’minlash;
- alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlash;
- hududlar o‘rtasida qo‘shimcha ta’limdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.

Muhim

Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish tizimida mablag‘lar ta’lim tashkilotiga emas, balki ta’lim oluvchiga biriktiriladi. Mablag‘lar bolaning yoki uning qonuniy vakilining tanlovi asosida tegishli ta’lim tashkilotiga yo‘naltiriladi. Mazkur mexanizm elektron sertifikat (vaucher), raqamli kupon yoki shaxsiy elektron hisob shaklida joriy etilishi mumkin va ta’lim tashkilotlarini zamonaviy, talab yuqori bo‘lgan hamda amaliy natijaga yo‘naltirilgan dasturlar ishlab chiqishga rag‘batlantiradi.

5.3. Axborot tizimlari va resurslari

Qo‘shimcha ta’lim sohasi mutaxassislarini axborot-metodik jihatdan qo‘llab-quvvatlash, boshqaruv samaradorligini oshirish, ta’lim xizmatlarining ochiqligi va shaffofligini ta’minlash hamda bolalar va ularning ota-onalari uchun imkoniyatlarni kengaytirish maqsadida qo‘shimcha ta’limning yagona raqamli axborot tizimi joriy etiladi. Mazkur tizim qo‘shimcha ta’lim tashkilotlari, dasturlari, tadbirlari va ta’lim oluvchilar qamrovi bo‘yicha ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash, saqlash hamda tahlil qilish imkonini beradi va quyidagi vazifalarni amalga oshiradi:

- respublika hududida amalga oshirilayotgan barcha qo‘shimcha ta’lim dasturlari bo‘yicha ma’lumotlarni jamlash;
- davlat, nodavlat va xususiy qo‘shimcha ta’lim tashkilotlarining yagona reyestrini yuritish;
- bolalarning qo‘shimcha ta’lim bilan qamrov darajasini monitoring qilish;
- qo‘shimcha ta’lim dasturlariga elektron ro‘yxatdan o‘tish xizmatlarini taqdim etish;
- shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish va ijtimoiy buyurtma jarayonlarini avtomatlashtirish;

- ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun statistik va tahliliy hisobotlarni shakllantirish;
- davlat axborot tizimlari bilan ma’lumot almashinuvini ta’minlash;
- foydalanuvchilar bilan samarali qayta aloqa mexanizmlarini joriy etish.

Hududiy navigatorlar

Hududiy navigator — qo‘shimcha ta’lim dasturlari, tashkilotlari va tadbirlari to‘g‘risidagi ochiq axborot resursi bo‘lib, viloyatlar, Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Toshkent shahri kesimida faoliyat yuritadi hamda yagona axborot tizimi bilan integratsiyalashgan holda ishlaydi.

U quyidagi imkoniyatlarni ta’minlaydi:

- hududda faoliyat yuritayotgan barcha qo‘shimcha ta’lim tashkilotlari to‘g‘risida ma’lumot olish;
- dasturlarning yagona katalogidan foydalanish;
- dasturlar bo‘yicha qidiruv va saralash;
- dasturlarga elektron shaklda ro‘yxatdan o‘tish;
- ijtimoiy buyurtma va shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish asosida taqdim etilayotgan xizmatlardan foydalanish;
- ota-onalar va ta’lim tashkilotlari o‘rtasida o‘zaro aloqa;
- tadbirlar, tanlovlar va olimpiadalar to‘g‘risida axborot berish.

Muhim

Har bir bola va uning ota-onasi hududiy navigator orqali o‘z hududida mavjud bo‘lgan qo‘shimcha ta’lim dasturlari bilan tanishish, ularni taqqoslash va o‘z ehtiyojlariga mos dasturlarni tanlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Elektron portfolio tizimi

Qo‘shimcha ta’lim tizimida bolalarning individual rivojlanish trayektoriyasini kuzatish maqsadida elektron portfolio tizimi joriy etiladi.

U quyidagi ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi: o‘quvchining qo‘shimcha ta’lim dasturlaridagi ishtiroki; tanlovlar, olimpiadalar, musobaqalar va festivallardagi natijalari; sertifikatlar, diplomlar va boshqa yutuqlari; qiziqishlari va individual rivojlanish yo‘nalishlari; kasbiy yo‘naltirishga oid ma’lumotlar.

Muhim

Elektron portfolio tizimi bolalarning yutuqlarini e’tirof etish, ularni rag‘batlantirish hamda iqtidorli o‘quvchilarni aniqlashning muhim vositasi hisoblanadi.

Qo‘shimcha ta’limning milliy axborot portali

Qo‘shimcha ta’lim tizimini axborot jihatdan qo‘llab-quvvatlash maqsadida Qo‘shimcha ta’limning milliy axborot portali faoliyati yo‘lga qo‘yiladi. Portalda normativ-huquqiy hujjatlar,

metodik tavsiyalar, ilg‘or pedagogik tajribalar, qo‘shimcha ta’lim dasturlari, tanlov va tadbirlar haqidagi ma’lumotlar, statistik va tahliliy materiallar joylashtiriladi. Portal pedagoglar, ta’lim tashkilotlari, ota-onalar va boshqa manfaatdor tomonlar o‘rtasida axborot almashinuvi uchun yagona maydon vazifasini bajaradi.

Muhim

Milliy portal va hududiy navigatorlar o‘zaro integratsiyalashgan holda faoliyat yuritadi hamda qo‘shimcha ta’lim sohasida yagona raqamli ekotizimni shakllantiradi.

GLOSSARIY

Alohida ta’lim ehtiyojlari — o‘quvchining sog‘lig‘i, rivojlanishi yoki boshqa individual xususiyatlari sababli ta’lim jarayonida qo‘shimcha moslashtirish va yordamga muhtojligini ifodalovchi tushuncha.

Davlat buyurtmasi — davlat tomonidan qo‘shimcha ta’lim xizmatlarini moliyalashtirish va tashkil etishga qaratilgan ijtimoiy-huquqiy mexanizm.

Elektron portfolio — o‘quvchining qo‘shimcha ta’limdagi ishtiroki, yutuqlari, sertifikatlari va rivojlanish yo‘nalishlari haqidagi ma’lumotlarni jamlovchi raqamli tizim.

Hududiy navigator — qo‘shimcha ta’lim dasturlari, tashkilotlari va tadbirlari to‘g‘risidagi ochiq axborot resursi.

Ijodiy birlashma — bolalar qo‘shimcha ta’lim dasturlarini o‘zlashtirish maqsadida jamlanadigan tashkiliy shakl (studiya, to‘garak, ansambl, klub va boshqalar).

Inklyuziv ta’lim muhiti — nogironligi bo‘lgan va alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning boshqa o‘quvchilar bilan teng sharoitda ta’lim olishini ta’minlovchi moslashtirilgan ta’lim muhiti.

Kasbga yo‘naltirish — o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va ta’lim natijalaridan kelib chiqib, kelgusi kasbiy faoliyatini ongli tanlashiga ko‘maklashuvchi tizimli jarayon.

Metodik tavsiyalar — vakolatli davlat organlari tomonidan tasdiqlangan, tavsiyaviy xarakterga ega bo‘lgan uslubiy-amaliy hujjatlar.

Moslashtirilgan dastur — nogironligi bo‘lgan yoki alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘zgartirilgan qo‘shimcha umumta’lim dasturi.

Pedagog-navigator — o‘quvchining individual ta’lim-kasbiy yo‘nalishini shakllantirish va unga ko‘maklashish bilan shug‘ullanuvchi qo‘shimcha ta’lim pedagogi.

Qo‘shimcha ta’lim — bolalar va kattalarning ijodiy qobiliyatini shakllantirish, kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda intellektual va jismoniy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan, asosiy ta’lim dasturidan tashqari amalga oshiriladigan ta’lim turi.

Qo‘shimcha umumta’lim dasturi — muayyan yo‘nalishda bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan, ta’lim tashkiloti tomonidan mustaqil ishlab chiqiladigan va tasdiqlanadigan dastur.

Sinfdan tashqari faoliyat — asosiy ta’lim dasturlarini o‘zlashtirishning rejalashtirilgan natijalariga erishishga qaratilgan, dars shaklidan farq qiluvchi ta’lim faoliyati.

Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish — davlat mablag‘larining ta’lim tashkilotiga emas, balki bevosita ta’lim oluvchiga biriktirilishini nazarda tutuvchi moliyaviy-tashkiliy mexanizm.

Tarmoq shakli — bir nechta ta’lim tashkilotlari va boshqa tashkilotlarning resurslarini birlashtirib, ta’lim dasturlarini hamkorlikda amalga oshirish usuli.

Yagona raqamli axborot tizimi — qo‘shimcha ta’lim tashkilotlari, dasturlari, tadbirlari va ta’lim oluvchilar qamrovi bo‘yicha ma’lumotlarni yig‘ish, saqlash va tahlil qilishga mo‘ljallangan davlat axborot tizimi.

O‘Z-O‘ZINI TEKSHIRISH UCHUN SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

Quyidagi savol va topshiriqlar maktab rahbarlari va pedagog kadrlarning malaka oshirish jarayonida, shuningdek qo‘llanma mazmunini mustaqil o‘zlashtirishda foydalanishlari uchun mo‘ljallangan. Har bir bo‘lim bo‘yicha nazariy savollar bilan bir qatorda amaliy topshiriqlar ham berilgan.

1-bo‘lim. Normativ-huquqiy ta’minot

1. Qo‘shimcha ta’limni tartibga soluvchi normativ hujjatlarning qaysi darajalari mavjud? Har birining vakolatlarini sanab bering.
2. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunga muvofiq, qo‘shimcha ta’lim dasturlarining qanday turlari mavjud?
3. 2025-yilgi qonunchilik yangilanishi natijasida qanday atamaviy va mazmuniy o‘zgarishlar yuz berdi?
4. **Amaliy topshiriq:** o‘z maktabingiz misolida qo‘shimcha ta’lim faoliyatini tashkil etish uchun zarur bo‘lgan mahalliy normativ hujjatlar ro‘yxatini tuzing.

2-bo‘lim. Qo‘shimcha ta’limni tashkil etish

1. Qo‘shimcha ta’lim orqali umumiy ta’limni boyitishning to‘qqiz jihatidan uchtasini misollar bilan tushuntiring.
2. Nogironligi bo‘lgan bolalar uchun qanday maxsus sharoitlar yaratilishi shart?
3. Qo‘shimcha ta’lim mashg‘ulotlari jadvalini tuzishda qanday sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilinishi kerak?
4. **Amaliy topshiriq:** maktabingizdagi bitta yo‘nalish uchun qo‘shimcha ta’lim blokini tashkil etishning namunaviy algoritmi asosida qisqa reja tuzing.

3-bo‘lim. Maktab ijodiy birlashmalari

1. Ijodiy birlashmalarning qanday turlari mavjud? Kamida beshtasini sanang.
2. Ijodiy birlashma yaratishning uch bosqichli algoritmini tavsiflang.
3. Maktab xori, teatri va media markazining tarbiyaviy vazifalari o‘rtasida qanday umumiylik bor?
4. **Amaliy topshiriq:** maktabingiz uchun yangi ijodiy birlashma tashkil etish bo‘yicha qisqa loyiha g‘oyasini yozing (maqsad, yo‘nalish, taxminiy ishtirokchilar soni).

4-bob. Pedagog kadrlar

1. Qo‘shimcha ta’lim pedagogining asosiy mehnat funksiyalarini sanab bering.
2. Pedagogik va nopedagogik yo‘nalishdagi mutaxassislarni qayta tayyorlash dasturlarining soat me’yorlari qanday farqlanadi?
3. Metodik qo‘llab-quvvatlash tizimiga qanday institutlar kiradi?
4. **Amaliy topshiriq:** maktabingizdagi qo‘shimcha ta’lim pedagoglari uchun keyingi o‘quv yiliga mo‘ljallangan malaka oshirish rejasini tuzing.

5-bo‘lim. Boshqaruvning tashkiliy-moliyaviy vositalari

1. Tarmoq hamkorligining asosiy maqsadi nimadan iborat?
2. Shaxsiylashtirilgan moliyalashtirish tizimida mablag‘lar kimga biriktiriladi?
3. Hududiy navigator va yagona raqamli axborot tizimining vazifalarini taqqoslang.
4. **Amaliy topshiriq:** maktabingiz uchun kamida ikkita hamkor tashkilotni belgilab, ular bilan tarmoq hamkorligini yo‘lga qo‘yish rejasining bosh nuqtalarini yozing.